

УДК 811.161.2'282.2

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ Й ДОСЛІДЖЕННЯ ПІВДЕННОСЛОБОЖАНСЬКИХ ГОВІРОК

Тищенко Л.М., Кльок К.І.

Донбаський державний педагогічний університет

Досліджено теоретичні питання формування ареалу південнослобожанських говірок південно-східного наріччя української мови, історії дослідження цього територіального утворення. З'ясовано, коли вперше південнослобожанські говірки стали предметом наукових розвідок, хто з українських мовознавців долучився до вивчення мовних особливостей цього краю, які погляди наявні в науковій літературі щодо питання території поширення слобожанського говору взагалі й південнослобожанських говірок зокрема. Схарактеризовано перші здобутки в дослідженні південнослобожанських говірок. Окреслено також перспективи дослідження діалектної мови цього континууму, насамперед, на рівні лексики.

Ключові слова: говірка, діалект, південнослобожанський, ареал, лексика.

Постановка проблеми. Дослідження діалектної мови завжди було одним із пріоритетних наукових напрямів в історії мовознавства. Адже будь-яка мова, що формувалася природним шляхом, утворена на основі діалектної, яка нарівні з найважливішими історичними пам'ятками писемності може пролити світло й дати відповіді на багато нагальних питань, що цікавлять сьогодні мовознавців. Активізація вивчення української діалектної мови стала особливо помітною наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, що, безперечно, зумовлено також і здобуттям Україною незалежності і, як наслідок, зняттям багатьох «табу» в дослідженні діалектів, наявних у радянські часи. Тож мовознавці-діалектологи працюють нині як над удосконаленням системи методів збирання й дослідження діалектного матеріалу, так і над укладанням джерельної бази для діалектних словників, лінгвогеографічних атласів, хрестоматій діалектних текстів, описових узагальнювальних праць тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше в українській діалектології на характерні риси слобожанських говірок звернули увагу М. О. Максимович [26], О. О. Потебня. Зокрема, останній у праці «Общий литературный язык и местные наречия» виділив Слобожанщину як окреме нове утворення [32]. Наприкінці ХІХ століття одній із говірок Слобожанщини (слобода Олексіївка Старобільського пов. Харківської губ.) присвятив своє дослідження О. В. Ветухов [10]. «Дослідження слобожанських говірок у ХХ столітті ведеться у двох напрямках: 1) вивчення фонетичних, морфологічних та лексичних особливостей говірок, що знаходяться на території Росії і мають ознаки південно-східного і поліського наріччя; 2) порівняльно-історичне дослідження говірок Харківської і Луганської областей, які кваліфікуються як західнослобожанські та східнослобожанські» [13, с. 3]. Виконані на сьогодні дослідження говірок Слобожанщини подають інформацію про слобожанську діалектну систему в цілому або окремі її сегменти. Зокрема, сьогодні відомо, що «новостворені говори на сході й півдні України і в Росії формувались на основі південно-східного діалектного типу. У частині новостворених говорів дуже виразно проступають елементи південно-західного, а зрідка й північного (поліського) діалектних типів. Як свідчать різні монографічні дослідження

та розвідки, південно-західні діалектні елементи найбільше виявляються в говірках на захід від басейну р. Інгульця, а також у східнополтавських і частково – у південнослобожанських говірках» [19, с. 5-6].

Зважаючи на те що міждіалектні контакти виявляються на всій території новостворених говорів, можна говорити про явища інтерференції й на території Слобожанщини, про зміни у фонетичній (фонологічній), граматичній та лексичній системах, які є наслідком контактування різних мовних систем чи різних діалектних систем однієї мови. У. Вайнрайх [7], Ю. О. Жлуктенко [20], Т. Г. Шевченко [46] трактували інтерференцію як мовне явище, породжене білінгвізмом; із цього питання див. також праці В. С. Ваценка [8], Г. О. Козачук [22], З. Л. Омельченко [30], Є. С. Отіна [31]. Однією з причин появи на території Слобожанщини інтерферентних явищ є тривалість і постійність контактів між носіями різномовних / різнодіалектних систем. Саме ці явища привернули насамперед увагу дослідників слобожанських говірок Воронежської області (О. М. Бескровний [6], Н. П. Гринкова [15], М. Т. Авдеева [2], Г. П. Солонська [42], М. С. Ковальов [21]). Питання синтаксису цих говірок розглядала В. І. Собіннікова [41]. Т. Є. Вороніна [11], В. І. Дьякова та В. І. Хитрова [16] реалізували тематичний підхід до збирання й аналізу діалектної лексики. Так, Т. Є. Вороніна [11] дослідила сільськогосподарську лексику українських говорів Воронежської області, В. І. Дьякова та В. І. Хитрова [16] – лексику на позначення надвірних будівель у воронезьких говірках. А. А. Сагаровський [33] присвятив свої дослідження морфологічній і фонетичній системам українських говірок Белгородщини. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття А. А. Сагаровський плідно працює над укладанням діалектного словника Слобожанщини (Харківщини) [34-35]. Ареал Центральної Слобожанщини охоплюють і наукові розвідки Р. Л. Сердеги [36-37].

Отже, в українській діалектології ХХ століття вчені активно розробляли перший напрям у дослідженні слобожанських говірок: вивчення фонетичних, морфологічних та лексичних особливостей говірок, що поширені на території Росії і мають ознаки південно-східного і поліського наріччя. Ці дослідження мали виразний синхронний описовий характер.

Особливості східнословобожанських говірок вивчав Б. А. Шарпило [45], сьогодні їх продовжують досліджувати К. Д. Глуховцева [12-14], В. В. Леснова [23], І. В. Магрицька [25], І. О. Ніколаєнко [29], Т. І. Сердюкова [38], А. О. Скорофатова [40], Г. Барилова [4], О. В. Верховод [9], Ю. В. Абрамян [1] та ін. Здебільшого в зазначених працях матеріали подано картографічно, здійснено спробу діахронічного аналізу лексики. Діалектне словотворення східнословобожанських говірок досліджено в дисертації З. С. Сікорської [39]. Слобожанським говіркам присвячена й праця Л. А. Лисиченко «Особливості говорів східних районів (Куп'янського і Дворічанського) Харківської області» [24]. Деякі спостереження над лексикою західнословобожанських говірок, здійснені Л. А. Лисиченко, вимагають, на думку К. Д. Глуховцевої, уточнення й перевірки на широкому тлі різних тематичних груп, оскільки лексична система словобожанських говірок у межах України як цілості ще не була предметом системного й докладного аналізу [13, с. 4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як бачимо, південнословобожанські говірки належать до ареалів, які недостатньо вивчені. Ф. Т. Жилко справедливо зазначає, що об'єктами лінгвогеографічного дослідження, як правило, були давні українські говори, новостворені говори традиційно вважалися малоінформативними, тому їм мало пощастило щодо вивчення, зокрема й методами лінгвістичної географії [19, с. 3]. Значна частина новожитніх говорів розташована на території Слобожанщини, яка обіймає терени Луганської, Харківської, Донецької областей України та Воронежської, Белгородської, Курської, Ростовської областей Росії. Проте незважаючи на значну територію, історичних, етнографічних і діалектних свідчень про Слобожанщину мало. Як зазначав напочатку ХХ ст. М. Ф. Сумцов, «якось пощастило двом повітам, Куп'янському та Старобільському, позаяк тут здавна працює добродій Петро Іванов і його численні співробітники з учительства; а про останні повіти відомостей занадто мало» [43, с. 5]. Недостатньо вивченими є діалектні особливості краю, його культура, побут, історія. Згадаємо, що ще К. Михальчук назвав Слобожанщину *terra incognita* – «землею невідомою» [28, с. 478].

Мета статті. Зважаючи на вищевикладене метою нашої наукової розвідки є простежити історію формування й дослідження саме південнословобожанського діалектного ареалу.

Виклад основного матеріалу. На формування фонетичної, морфологічної, лексичної, словотвірної структури словобожанських, зокрема й південнословобожанських, говірок, безумовно, мала вплив історія заселення цього краю. Загальновідомо, що словобожанські говірки – це говірки пізнішого утворення, які виникли внаслідок заселення й дозаселення. Найдавніше заселена північно-західна територія побутування словобожанських говірок, про це, зокрема, свідчить і топоніміка та гідроніміка півдня Сумської та крайнього заходу Харківської областей. Заселення й дозаселення Слобідської України відбувалося в XVI-XVII ст. і пізніше. «На цій території схрещувалися колонізаційні рухи з півдня Середньої Наддніпрянщини, з північної її частини та Чер-

нігівщини. Крім того, сюди переселялися ззагалі з Правобережжя. Було переселення і з території південноросійських говорів. У поступовому русі на схід колонізаційні хвилі українського народу йшли на території словобожанських говорів» [18, с. 160]. Унаслідок поєднання різноспрямованих колонізаційних рухів на території Слобідської України виникли словобожанські говірки південно-східного діалектного типу з рядом регіональних відмінностей.

За іншими джерелами, «на території Слобожанщини під час панування татарських орд з середини XIII ст. давні слов'янські поселення були знищені. Процес заселення цього краю українцями і росіянами розпочався в першій половині XVI ст. У XVI ст. на Слобожанщині, що була у володінні Російської держави, жила велика кількість українських козаків, які разом з російським військом воювали проти татар» [27, с. 110].

Найдавнішими поселеннями Слобожанщини, зокрема південної її частини, є Святогірський монастир та місто Царборисів. Про «Святі гори ... ми маємо звістки в дуже давніх пам'ятках нашого письменства; на них тепер красується Святогорський монастир», – писав Д. І. Багалій у своїй «Історії Слобідської України» [3, с. 16]. Про час заснування Святогірського монастиря точних відомостей немає. «Першу документальну звістку про Святогорський монастир ми маємо у 1624 р. Святогорський монастир був самим далеким південним місцем на Україні» [3, с. 36]. У XVII ст. на території Слобідської України поставали нові міста. «Між тим ширилося заселення і Південної Слобожанщини і тамечки склався Балаклійський полк. У 1663 р. приїхав у Белгород козацький отаман Яків Степанович Черніговець і прохав дозволу поселитися з своїми українськими задніпрянськими переселенцями на татарських перелазках по р. Донцеві при гирлі річки Балаклії. Се місто лежало у 80 верстах од Харкова і у 50 верстах од Змієва і за ним не було ще ніякої оселі (виключаючи Святі гори)... А що найважливіше – балаклійський осадчий збудував і кріпость Ізюм» [3, с. 34].

У цей час населення Слобожанщини інтенсивно зростає, бо сюди продовжують прибувати українські козаки, селяни та міщани, які тікали з Наддніпрянщини від польсько-шляхетського гніту. Багато міст і сіл було засновано вихідцями з Чернігівщини, Переяславщини, Київщини, західного Поділля і Волині. У XVIII ст. спостерігаємо значне збільшення загальної кількості населення на Слобожанщині. «За 40 років (з 1732 по 1773) в Охтирському полку число мешканців збільшилося на 31%, у Харківському – на 76%, в Ізюмському – на 90%, у Сумському – на 100%» [3, с. 46]. Крім українських поселенців на території Слобожанщини були росіяни. Так, «у 60-х роках XIX ст. етнографічний склад населення Харківської губернії був такий: на 87,78% українців в губернії приходилося 11,45% великоросів, себто перших було у вісім разів більше, ніж других. ...Але великоросійське заселення Слобожанщини було дуже невелике, як його зрівняти з українським; теперішня Харківська губернія по своєму історико-етнографічному складу являється українською і являє з себе органічну частину території України, а її населення – таку ж частину українського народу» [3, с. 22-23]. Так

зване чужоземне заселення Слобідської України було незначним. Сюди приходили серби, калмики, цигани, євреї, а також невелика кількість поляків та греків.

Отже, переважна частина слобожан була українцями; вони прийшли на нові землі з-за Дніпра, звідки принесли з собою українську культуру, віру, мову й національну свідомість. «Як бачимо, населення Слобожанщини склалося з різних етнографічних поділів українського народу і через те, як воно звичайно буває, й українська мова тут витворилася не задніпрянська, не галицька, не чернігівська, а власна, місцева, немов середня між ними; більш усього вона наближається до полтавської і київської мови, мабуть, через те, що переселення з Лівобережжя було досить велике у Слобожанщину; Лівобережжя і Слобожанщина були сусідами...» [3, с. 28].

Однорідність південно-східних діалектів спричинила до того, що поділ їх на три групи говірок (середньонадніпрянські, степові та слобожанські) є до певної міри умовним, а окремі розмежувальні лінії – не зовсім виразними, приблизними, бо в питанні їхнього визначення діалектологи не завжди приходять до однакових висновків. С. П. Бевзенко зокрема зазначав, що слобожанські говірки на півдні межують зі степовими, «розмежування з якими приблизно проходить по лінії Красноград – Ізюм і далі на схід по Сіверському Дінцю» [5, с. 237]. На думку І. Г. Матвіяса, «межа між слобожанським і степовим говорами проходить приблизно по лінії: Новомосковськ – Лозова – Слов'янськ і далі на схід по ріці Сіверський Донець» [27, с. 119]. Отже, І. Г. Матвіяс до південнослобожанських говірок відносить і північні райони Донецької області, а не лише південні Харківської, як уважає С. П. Бевзенко.

Під час визначення ареалу поширення південнослобожанських говірок, що стали об'єктом дослідження, зокрема їхньої південної межі, за основу взято думку І. Г. Матвіяса, що «ареал слобожанського говору загалом збігається з історичними межами Слобідської України» [27, с. 112].

Заселення Слобожанщини, зокрема і південної її частини, значною мірою залежало від розташування річок на цій території. «Як колись давньоруські слов'яне селилися понад річками, так саме і слобожане перш усього починали селитися там, де було більше води... Усі найважливіші й найстаріші міста й слободи осажувалися на річках: Суми – на Пслі, Лебедін – на Ольшані, Охтирка – на Охтирці, Вільний – на Ворсклі, Краснокутськ і Богодухів – на Мерлі, Золочів – на Удах, Валки – на Мжі, Харків – на Харкові і Лопані, Цареборисів – на Осколі, Вовчанськ – на Вовчій, Тор (Слов'янськ) – на Торці, Чугуїв, Зміїв, Ізюм, Святогорський монастир – на Донцеві» [3, с. 17].

Отже, серед найважливіших і найстарших міст Слобожанщини Д. І. Багалій називав не лише Ізюм, а й Цареборисів (нині сел. Червоний Оскіл Ізюмського р-ну Харківської обл.), Святогорський монастир (сучасне місто-курорт Святогірськ Слов'янського р-ну Донецької обл.), а також Тор (нині місто Слов'янськ Донецької області), з якими науковець ототожнює територію Південної Слобожанщини. Зокрема, характеризуючи природні багатства Слобідської України,

Д. І. Багалій зазначав, що «тут мінералів було обмаль – тільки солі було дуже багато, і її здобували на торських (по ріці Тору), нині слов'янських і маяцьких озерах. Ізюмська околиця Слобожанщини оселена була найголовніше тими переселенцями, котрих приваблювала отся сіль, яку потім чумаки розвозили по всіх усюдах» [3, с. 18]. Тож на думку Д. І. Багалія, поселення по річці Тор (Сухий торець) – «ізюмська околиця Слобожанщини», тобто її південна межа.

До території Слобожанщини належить і місто Бахмут (колишній Артемівськ) Донецької області та населені пункти, розташовані в Бахмутському районі, зокрема в північній його частині. Згадку про це місто також знаходимо в праці Д. І. Багалія: «Щоб ясно зрозуміти, що таке виявляли з себе сотенні міста, скажемо кілька слів про нове місто Бахмут, котре збудовано було козаками Ізюмського полка на р. Бахмуті. Його збудовано було для захисту од татар і для згону туди худоби од татарських нападів» [3, с. 45]. «У 1704 р. козаки Ізюмського полку дістали грамоту, де розв'язаний був їх позов з донцями за р. Бахмут, Красну та Жеребець; сі річки з землями лишилися слобожанам і були ними заселені (се теперішні Ізюмський і Куп'янський повіти Харківської та Бахмутський Катеринославської губерній)» [3, с. 41]. Хоч не можна заперечувати й той факт, що Бахмутські поселення поступово стали відокремлювати від Слобожанщини.

Отже, з огляду на історичний опис території Слобожанщини, зокрема її південної частини, більш умотивовано є думка І. Г. Матвіяса про те, що межа між слобожанськими та степовими говірками проходить, не виключаючи північні райони Донецької та окремі південні райони Харківської областей, а, навпаки, охоплюючи їх.

На думку Ф. Т. Жилка «південнослобожанські говірки своїми рисами ближче до східнополтавських, мають домішки південно-західних говірок (переважно подільських)» [17, с. 259]. Місцевих відмінностей у фонетиці, морфології та лексиці слобожанських говірок порівняно із середньонадніпрянськими трапляється небагато. Частину цих відмінностей певною мірою пояснює історія їх формування: вони мають більш або менш збережені (а здебільшого змінені) ті діалектні елементи, що стали для них основою. Інші місцеві слобожанські говіркові особливості виникли внаслідок змішування й контактів різнодіалектних елементів.

Незважаючи на помітну активізацію вивчення південно-східних говорів у ХХ ст., в українській діалектології впродовж тривалого часу було відсутнє системне дослідження південнослобожанських говірок, зокрема, на матеріалі побутових назв. Перше ґрунтовне дослідження назв житлових і господарських приміщень у слобожанських говірках здійснила К. Д. Глуховцева [13]. До певної міри ареальним продовженням зазначеного напрямку стала наша наукова розвідка «Структурна організація й динаміка побутової лексики південнослобожанських говірок», що охоплює частину південних районів Харківської та північних районів Донецької областей [44].

Висновки і пропозиції. Отже, в дослідженні південнослобожанських говірок на сьогодні зроблено лише перші кроки. Перспективу подальших наукових розвідок убачаємо в розширенні

ареалу дослідження, вивченні нових тематичних груп лексики, інших мовних рівнів (фонетики, морфології, синтаксису), укладанні діалектних словників та лінгвогеографічних атласів, формуванні джерельної бази у вигляді відео- та аудіо-записів, хрестоматій діалектних текстів.

Список літератури:

1. Абрамян Ю. В. Динаміка номінацій традиційного сільського виробництва в українських східнослов'янських говірках: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Юлія Василівна Абрамян; ДЗ «Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ, 2011. – 20 с.
2. Авдеева М. Из истории изучения украинских говоров Воронежской области / М. Авдеева // Вісник Луганського держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2001. – № 12. – С. 44-46.
3. Багалій Д. І. Історія Слобідської України / Передмова, коментар В. В. Кравченка / Д. І. Багалій. – Х.: Основа, 1991. – 256 с.
4. Барилова Г. К. Кореляція вербальних і невербальних складників у традиційних народних іграх (на матеріалі українських східнослов'янських говірок: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Галина Кіндратівна Барилова. – Луганськ, 2009. – 22 с.
5. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К.: Вища школа, 1980. – 245 с.
6. Бескровный А. М. Из истории образования переходного украинско-русского диалекта в Воронежской области / А. М. Бескровный // Материалы и исследования по русской диалектологии. – Т. II. – М.-Л., 1949. – С. 312-319.
7. Вайнрайх У. Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования / У. Вайнрайх. – К.: Вища школа, 1979. – 268 с.
8. Ващенко В. С. Переселенські говори як джерело вивчення активних міжмовних контактів / В. С. Ващенко // Територіальні діалекти і власні назви. – К.: Наук. думка, 1965. – С. 3-8.
9. Верховод О. В. Генеза українських східнослов'янських говірок на лексичному рівні: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ольга Вікторівна Верховод; Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2009. – 23 с.
10. Ветухов А. В. Говор слободы Алексеевка Старобельского уезда Харьк. губернии / А. В. Ветухов // РФВ. – Т. 34, 1894. – С. 305-315.
11. Воронина Т. Е. Сельскохозяйственная лексика украинских говоров Воронежской области: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Тамара Евгеньевна Воронина. – Воронеж, 1970. – 16 с.
12. Глуховцева К. Д. Динаміка українських східнослов'янських говірок: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Катерина Дмитрівна Глуховцева. – К., 2006. – 38 с.
13. Глуховцева К. Д. Лексика народного побуту українських східнослов'янських говірок: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Катерина Дмитрівна Глуховцева. – К., 1992. – 427 с.
14. Глуховцева К. Д. Лінгвістичний атлас лексики народного побуту українських східнослов'янських говірок / К. Д. Глуховцева. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 181 с.
15. Гринкова Н. П. Воронежские диалекты: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Надежда Павловна Гринкова. – Л., 1947. – 300 с.
16. Дьякова В. И., Хитрова В. И. Наблюдения над лексикой, обозначающей надворные постройки в современных воронежских говорах / В. И. Дьякова, В. И. Хитрова. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1976. – С. 47-51.
17. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови / Ф. Т. Жилко. – К.: Рад. шк., 1955. – 314 с.
18. Жилко Ф. Т. Говори української мови / Ф. Т. Жилко. – К.: Рад. шк., 1958. – 172 с.
19. Жилко Ф. Т. Про лінгвогеографічне дослідження новостворених говірок української мови / Ф. Т. Жилко. // Праці XII Республіканської діалектологічної наради. – К.: Наукова думка, 1971. – С. 3-13.
20. Жлуктенко Ю. А. Лингвистические аспекты двуязычия / Ю. А. Жлуктенко. – К.: Наук. думка, 1974. – 176 с.
21. Ковалев Н. С. Употребление имен существительных с утраченной уменьшительностью в украинском говоре Воронежской области / Н. С. Ковалев // Сборник работ аспирантов Воронежского гос. ун-та: Гуманитарные науки. – Воронеж, 1967. – Вып. 3. – Ч. II. – С. 162-166.
22. Козачук Г. Лексична інтерференція в західнополіських говірках / Г. Козачук // Український діалектологічний збірник: Кн. 3. Пам'яті Тетяни Назарової. – К.: Довіра, 1997. – С. 139-144.
23. Леснова В. В. Номінація людини та її рис у східнослов'янських українських говірках: монографія / В. В. Леснова. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – 193 с.
24. Лисиченко Л. А. Особенности говоров восточных районов (Купянского и Двуречанского) Харьковской обл.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Лидия Андреевна Лисиченко. – Харьков, 1955. – 14 с.
25. Магрицька І. В. Весільна лексика українських східнослов'янських говірок: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ірина Василівна Магрицька. – Запоріжжя, 2000. – 23 с.
26. Максимович М. А. Собрание сочинений / М. А. Максимович. – К.: Тип. Фрица. – Т. 3: Языкознание, история словесности. – 1880. – 745 с.
27. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори / І. Г. Матвіяс. – К.: Наук. думка, 1990. – 168 с.
28. Михальчук К. П. Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины / К. П. Михальчук // Труды этнографическо-статистической экспедиции в западнорусский край / Под ред. П. Чубинского. – К., 1877. – Т. VII. – С. 341-608.
29. Ніколаєнко І. О. Структура й ареальна характеристика лексики традиційного ткацтва в українських східнослов'янських говірках: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ірина Олександрівна Ніколаєнко. – Запоріжжя, 2000. – 24 с.
30. Омельченко З. Л. Взаємодія лексики східностепових говірок України з лексикою російської мови / З. Л. Омельченко // Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами: тези доп. – Ужгород, 1982. – С. 100-103.
31. Отин Е. С. Взаимодействие русского и украинского языков в гидронимии юго-восточной Украины / Е. С. Отин // Русский язык в его связях с украинским и другими славянскими языками: тезисы докл. и сообщений. – Симферополь, 1973. – С. 149-152.
32. Потєбня А. А. Общий литературный язык и местные наречия / А. А. Потєбня // О. О. Потєбня. Ювілейний збірник до 125-річчя з дня народження. – К.: Вид-во АН УРСР, 1962. – С. 63-76.

33. Сагаровський А. Діалектний словник Слобожанщини: проблеми фонетичної коректності / А. Сагаровський // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства (збірник наукових праць). Українська діалектна лексика як об'єкт словникарства та лінгвогеографії. До 100-річчя М. А. Грицака / відп. ред. І. В. Сабадош. – Ужгород, 2008. – Випуск 12. – С. 176-178.
34. Сагаровский А. А. Фонетическая и морфологическая системы украинских говоров Белгородской области РСФСР: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Анатолий Ананьевич Сагаровский. – Харьков, 1989. – 19 с.
35. Сагаровський А. Перспективи створення діалектного словника Харківщини / А. Сагаровський // Вісник Луганського держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2000. – № 4. – С. 59-64.
36. Сердега Р. Л. Лексика традиційного господарювання в говорах Центральної Слобожанщини (Харківщини): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Руслан Леонідович Сердега; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2004. – 266 с.
37. Сердега Р. Л. Назви сільськогосподарських знарядь у говірках Центральної Слобожанщини / Р. Л. Сердега // Лінгвістика. Збірник наукових праць. – Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». – 2010. – № 3(21). Частина I. – С. 119-124.
38. Сердюкова Т. І. Локативні та темпоральні синтаксеми в українських східнослобожанських говірках: автореф. дис. ... канд. филол. наук / 10.02.01 / Тетяна Ігорівна Сердюкова. – Запоріжжя, 2002. – 20 с.
39. Сикорская З. С. Суффиксальное словообразование имен существительных в украинских говорах юго-восточного языкового пограничья (междуречье Айдара и Калитвы): автореф. дис. ... канд. филол. наук / 10.02.01 / Зинаида Степановна Сикорская. – К., 1972. – 28 с.
40. Скорофатова А. О. Ономазіологія та лінгвогеографія фітономів в українських східнослобожанських говірках: автореф. дис. ... канд. филол. наук / 10.02.01 / Анна Олександрівна Скорофатова. – Луганськ, 2008. – 24 с.
41. Собинникова В. И. Конструкции с однородными членами, лексическим тождеством и параллелизмом в народных говорах / В. И. Собинникова. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1969. – 104 с.
42. Солонская Г. Т. Украинские говоры Воронежской области: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Галина Тимофеевна Солонская. – Харьков, 1967. – 26 с.
43. Сумцов М. Ф. Слобожане. Исторично-етнографічна розвідка / М. Ф. Сумцов. – Х., 1912. – 238 с.
44. Тищенко Л. М. Структурна організація й динаміка побутової лексики південнослобожанських говірок: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Лариса Миколаївна Тищенко. – Київ, 2002. – 19 с.
45. Шарпило Б. А. Сравнительно-историческая характеристика говоров Восточной Слобожанщины (Старобельщины): автореф. дис. ... канд. филол. наук / 10.02.01 / Борис Антонович Шарпило. – К., 1960. – 24 с.
46. Шевченко Т. Г. Міжмовна і міждіалектна інтерференція в маргінальному континумі / Т. Г. Шевченко // Лінгвістичні студії: тематичний зб. наук. праць. – Вип. 1. – Донецьк: ДонДУ, 1994. – С. 182-190.

Тищенко Л.Н., Клек К.И.

Донбасский государственный педагогический университет

ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ И ИССЛЕДОВАНИЯ ЮЖНОСЛОБОЖАНСКИХ ГОВОРОВ

Аннотация

Исследованы теоретические вопросы формирования ареала южнослобожанских говоров юго-восточного наречия украинского языка, истории исследования этого территориального образования. Определено, когда впервые южнослобожанские говоры стали предметом научных разведок, кто из украинских лингвистов изучал языковые особенности этого края, какие взгляды изложены в научной литературе по вопросу территории распространения слобожанского говора вообще и южнослобожанских говоров в частности. Охарактеризованы первые достижения в исследовании южнослобожанских говоров. Намечены также перспективы исследования диалектной речи этого континиума, прежде всего, на уровне лексики.

Ключевые слова: говор, диалект, южнослобожанский, ареал, лексика.

Tyschenko L.M., Klek K.I.

Donbass State Pedagogical University

THE HISTORY OF FORMATION AND RESEARCH OF SOUTHERN SLOBODA-UKRAINIAN SUBDIALECTS

Summary

The theoretical issues of the formation of the area of Southern Sloboda-Ukrainian subdialects of the Southeastern dialect of the Ukrainian language, the history of the study of this territorial formation are investigated in the article. It is determined when the Southern Sloboda-Ukrainian subdialects became the subject of scientific research for the first time, which Ukrainian linguists studied the linguistic features of this region, what views are in the scientific literature on the territory of the distribution of the Sloboda Ukraine dialect in general and the Southern Sloboda-Ukrainian subdialects in particular. The first achievements in the study of the Southern Sloboda-Ukrainian subdialects are also characterized. The prospects for investigating the dialectical speech of this continuum are also outlined, primarily at the vocabulary level.

Keywords: subdialect, dialect, Southern Sloboda-Ukrainian, area, vocabulary.